

Ester 5 en 7

De Oude Kerk – zondag 10 februari 2019 – ds. Kees Bregman

Kyrie

Uit 'Het verstoorde leven – Dagboek 1941-1943 van Eddy Hillesum'

26 augustus 1941, dinsdagmiddag

'Binnen in me zit een heel diepe put. En daarin zit God. Soms kan ik erbij. Maar vaker liggen er stenen en gruis voor die put, dan is God begraven. Dan moet hij weer opgegraven worden. Ik stel me voor, dat er mensen zijn, die bidden met hun ogen naar de hemel geheven. Die zoeken God buiten zich. Er zijn ook mensen, die het hoofd diep buigen en in de handen verbergen, ik denk dat die God binnen in zich zoeken.'

Laten we bidden om ontferming ...

Grote God van de vreemde nabijheid,
waar zullen wij U zoeken in de wirwar van dingen die gebeuren,
mensen die van alles roepen, wat is de bedoeling nu helemaal?
Laat U zich wel opgraven? Wie heeft U onder het puin bedolven?
Wij buigen ons hoofd en vragen om uw ontferming,
dat U zich naar ons toebuigt, naar uw mensen, uw wereld ...
Ontferm U over mensen die diep in de put zitten, zo kwetsbaar,
zo verdrietig, geen idee hoe het verder moet ...
vind hun hart, Heer, hoe diep U ook moet graven, U kunt het.
Ontferm U over mensen die er een puinhoop van gemaakt hebben,
misschien met de beste bedoelingen; ontferm U over ons, uw kerk
in de wereld, graaf ons op uit ons gedoe, zet ons overeind voor U.
Ontferm U over jonge mensen die willen puinruimen in de samenleving,
in de politiek, die zich inzetten om uw goede aarde te behoeden, te redden zelfs. Geef ons
genadig vertrouwen dat we U aan het werk zien,
en op elkaar durven rekenen en dat de wereld mooi wordt!
Daarom roepen wij zingend: Heer ontferm U / Ere zij God in den hoge (LB 299b)

Lezing: Ester 5:1-8 en 7:1-8

Preek

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,
Je weet het niet, je weet het werkelijk niet, óf er iets kan veranderen, of het goed kan komen. Je weet alleen dat als jij níets doet, grote kans dat het dan helemaal fout gaat; maar of het zin heeft dat je je investeert, sterker: of het ook maar een beetje verschil zou maken dat je jezelf erin gooit, niemand kan het zeggen, je moet het helemaal zelf weten, alleen, het is jouw beslissing, de anderen kijken toe wat jij doet, niemand neemt het van je over. Maar als jij het niet bent, wie dan wel? En als het niet nu is, wanneer dan?

Zo vinden we Ester, op het moment waarvan we gelezen hebben –

‘Toen de derde dag was aangebroken ...’

De derde dag, dat is Bijbeltaal, dat zegt iets over God, terwijl je geen spoor van Hem bespeurt. De derde dag herinnert aan Israël aan de voet van de berg Sinai, toen de EEUWIGE Tien woorden van bevrijding gaf. De derde dag herinnert aan de profeet Hosea (6:3) die zegt: ‘Hij redt ons na twee dagen van de dood, de derde dag doet Hij ons opstaan.’ Jezus, zoon van het volk van Ester, heeft met hart en ziel gelooft in de derde dag – ‘De Mensenzoon moet veel lijden en verworpen worden en gedood, maar op de derde dag ...’ Hij gelooft dat God zal komen en recht doen. Maar je wéét het níet, je weet het werkelijk niet, zolang je ervóór staat ...

Drie dagen heeft Ester gevast, samen met haar meisjes, en buiten de muren van het paleis heeft Mordechai ook gevast, samen met alle Joodse ballingen, in de stad Susa. Drie dagen niet eten, niet drinken, solidair, kwetsbaar; je wordt er lichamelijk zwakker van, maar mentaal juist sterker, Ester voedt de kracht van haar kwetsbaarheid. Ze weet heel goed wat zij zal doen.

Wat zal ik aantrekken als ik naar de koning ga? Ongevraagd voor hem verschijnen kan mijn dood worden. Hij is een echte Pers, willekeurig tot en met, en hij heeft mij al 33 dagen niet gezegd dat ik moest komen. Ik weet niet of ik nog zijn favoriet ben ... maar ik zal gaan: kom ik om, dan kom ik om.

Ester hult zich in een koninklijk gewaad, lezen we; letterlijk: zij bekleedt zich met koningschap, en ze gaat staan, in het midden van de voorhof, recht tegenover de open ingang van de troonzaal. Ahasveros móet haar wel zien staan! Zij komt de koning haar gezicht laten zien ...

Wat gebeurt er dan? In de joodse traditie zijn allerlei verhalen bewaard die proberen voor te stellen wat er in Ester omgaat, op dit moment, als zij daar staat, op een kruispunt van leven en dood. Een rabbi zegt: Psalm 22 was in haar hart ‘Mijn God, mijn God, waarom verlaat Gij mij?’ En even later was Psalm 23 in haar hart: ‘Uw stok en uw staf, zij geven mij moed.’ Want de koning steekt haar de gouden scepter toe. Wat is er gebeurd, dat hij dat doet? In een split second kantelt er iets. Er staat (NBV): ‘hij voelde genegenheid voor haar’. Heel letterlijk, volgens de Naardense Bijbel: ‘En het geschiedt, met dat de koning koningin Ester in de voorhof ziet staan, heeft zij al genade gewonnen in zijn ogen, de koning reikt naar Ester met de gouden scepter in zijn hand, en Ester nadert en raakt de top van de scepter aan.’

Als we aan de Joodse filosoof Levinas zouden vragen: wat gebeurt hier? dan zou hij zeggen: Ester confronteert Ahasveros met ‘het gelaat van de ander’. Op een manier die hijzelf nog niet begrijpt, wordt hij onontwijkbaar geraakt. Die gedachte werk ik graag uit.

De joodse wijsgeer Levinas was een overlevende van Shoah, de holocaust. Hijzelf had als Fransman overleefd in krijgsgevangenschap; zijn vrouw en dochter waren ondergedoken bij nonnen. Maar heel zijn Litouwse familie is omgebracht door de nazi's. Levinas vroeg zich in zijn filosofisch werk af hoe het in christelijk Europa tot zulk blind geweld tegen de Joden heeft kunnen komen. Dat Hitler als een Haman kon heersen. Volgens Levinas is de fout in het westerse denken dat we uitgaan van het 'ik', van alles wat 'eigen' is: mijn volk, mijn land, mijn geloof, mijn kerk. Ik ben of wij zijn in alles het middelpunt. Descartes: ik

denk dus ik besta. Maar als het 'ik' de maatstaf is, dan is er geen verweer tegen de gedachte dat sommige mensen niet van belang zijn. Mensen die niet van mij zijn, niet eigen, mensen die 'vreemd' zijn: van een ander volk, uit een ander land, met een ander geloof. Alsof zij geen recht op bestaan hebben. Denken vanuit het 'ik' leidt vroeg of laat tot geweld jegens 'de ander'. Levinas keert dit westerse denken om en zegt: ik word pas mens door de ander. Een ander kijkt mij aan en van zijn gezicht gaat een appel uit. Jij ziet mij, dáárom besta ik. Het gelaat van de ander is voor Levinas het meest heilige wat er is. De ander die mij aankijkt, juist in zijn kwetsbaarheid, noemt hij een 'woord van God' en dat woord luidt: 'je zult niet doden'. Dood mij niet, doe mij leven. Zo staat Ester rechtop in de voorhof tegenover Ahasveros.

Dan kantelt er iets in hem. Hij kan de dingen niet meer vanuit zijn 'ik' blijven bekijken. Hij kan de ander tegenover hem niet meer als 'ding' zien. Want dat waren vrouwen eigenlijk voor koning Ahasveros, mooie dingen. Maar de aanblik van Ester maakt iets anders in hem wakker, iets diepers, iets wezenlijk menselijks: op de derde dag ontwaakt er liefde in hem, echte liefde.

Levinas zegt: dit is wat ons werkelijk mens maakt, dat je 'behept' bent met kwetsbaarheid om de kwetsbaarheid van de ander'. Dat je soms gewoon níet onverschillig kunt zijn, noemt hij: 'een goddelijk ongemak'. Maar zo worden we werkelijk mens!

Hoe kijk je? Is er genade in je ogen? Een gunnende blik? Dat is het meest menselijke, dat komt van God. Genade, in het Hebreeuws: cheen, in het Jiddisch: gein. Met plezier naar elkaar kijken, het goede zien, en daarover blij zijn; dat is liefde. Dat overkomt Ahasveros, wanneer Ester tegenover hem staat.

Dit klinkt heel serieus en tegelijk moet ik ook grinniken om die scepter. Koning Ahasveros zwaait met zijn stokje, ja ja. En Ester legt even haar vingers ertegenaan: rustig maar, jochie, alles komt goed.

Hoe nu verder? 'Kom je op mijn drinkfeest?' vraagt Ester haar koning, en neem meneer Haman maar mee. Het is nog maar kort geleden dat Haman en de koning gedronken hebben (3:15) op de wet van Meden en Perzen dat volgens het poer, het lot, alle Joden in het rijk op de 13^e van de maand Adar omgebracht zullen worden – dat is over elf maanden. De koning had trouwens niet eens door dat het om Joden ging. Een volk dat zich niet aanpast, had Haman gezegd, en Ahasveros (die nog niet zo goed weet wat koningschap is) had gezegd: 'doe maar'. Er wordt in het boek Ester erg veel gedronken. Voor 'feestmaal' staat er eigenlijk 'drinkfeest' of 'feestdrank', soms zelfs dubbelop 'drinkfeest van wijn'. Als de wijn is in de man, is de wijsheid in de kan. Maar Ester is wijs genoeg om haar hoofd erbij te houden. Eerst maar een situatie creëren waarin het hoge woord eruit kan komen. Dat begint bij checken of er voldoende vertrouwen is. Want Ahasveros is grillig, dat hebben we eerder meegemaakt.

En we horen wéér die uitdrukking: als ik genade heb gevónden in de ogen van de koning ... Heel subtiel hoe 't verwoord wordt: genade winnen of genade vinden. Het eerste is nog een beetje manipulatief: Ester weet wat ze doet in haar koninklijke verschijning, ze versiert de koning waar hij bij staat (vandaar hij spontaan met dat stokje begint te zwaaien), maar de echte vraag, onder de gigantische dreiging van het moordplan van Haman, is of zij de koning echt kan vertrouwen, dat het hem werkelijk om haar te doen zal zijn, en niet om een dingetje. Dat hij tegenover haar niet onverschillig zal kunnen zijn. 'Wat ik wil vragen ... wat ik wens ...' Het is alsof het Ester daar aan tafel als een brok in de keel blijft steken. Durven is niet genoeg. Het moet ook het goede moment zijn. En ze zegt weer: 'Als in genade gevónden

heb in de ogen van de koning, ... laat de koning dan nogmaals morgen met Haman naar mijn drinkfeest komen.' Alsof zij tegen Ahasveros zegt: Als jouw genegenheid echt is, als ik op je liefde mag rekenen, als je werkelijk verantwoordelijkheid wilt nemen ... voor mij en voor mij volk, dan kan ik het je vragen. Ester is de ander die Ahasveros langzaam een echte koning maakt; die hem uit de roes van al dat drinken naar de verantwoordelijkheid brengt. Dit is ook, bedenk wel, de onnoemelijk grote gift van Israël en van haar zoon Jezus Christus, aan de mensheid. Zo anders zijn, dat het besef wordt wakker geroepen, dat werkelijk menszijn bestaat in niet-onverschillig-zijn, maar verantwoordelijkheid nemen. Daarom zegt Ester nog niet meteen wat ze op haar hart heeft. En daarom nodigt ze Haman mee uit, omdat de waarheid 'face to face' aan het licht moet komen.

De ontknoping, ten slotte, is geweldig.

Bij de tweede keer aan tafel vraagt Ahasveros voor de derde keer aan Ester: wat is je wens, wat is je verzoek? Elk woord in de Hebreeuwse Bijbel staat op z'n plek. Wens is persoonlijk, wat kan ik voor jou doen? Verzoek is breder, een request, dat is politiek. En zij antwoordt voor de derde keer met die uitdrukking: 'als ik genade gevonden heb in jouw ogen', als je werkelijk met liefde en verantwoordelijkheid naar mij kunt kijken, versta dan mijn kwetsbaarheid. Geef mij leven en geef mijn volk het leven, want we zijn verkocht om uitgeroeid te worden.

De koning begint spontaan te stotteren: wiedoedahnou? Hij daar, zegt Ester. De man die ons vijandig benauwt, die kwaad wil, Haman. De koning stampet woedend weg en als hij terugkomt begrijpt hij compleet verkeerd wat er gebeurt: Haman in paniek, ineens doodsbenauwd, valt half over Ester heen, wat de koning als een staatsgreep uitlegt, want zo werkt dat voor Perzische begrippen: wie de koningin heeft is de koning. En Haman beseft dat hij totaal uit de gunst is bij Ahasveros – hij valt flauw. Zijn gezicht werd bedekt, staat er. Hij trok wit weg, hij werd lijk-bleek. Joodse humor: Haman, de booswicht, verlies zijn masker, wordt kwetsbaar als ieder mens, en hij gaat van zijn stokje.

Wat een verhaal! God komt er met zoveel woorden niet in voor en toch is Hij verborgen aan het werk, in Ester. Zij heet: ik ben verborgen. Maar zij komt tevoorschijn en zij doet knap werk, met haar wijsheid en met haar schoonheid. In haar trilt het ontzag voor de EEUWIGE, beginsel van de wijsheid.

Ester is niet alleen beeldig, maar ook voorbeeldig. Genade werkt. Genade werkt in gein en in charme en in gratie. Of hedendaags gezegd: Ester staat voor 'de kracht van kwetsbaarheid' (Brené Brown). Zo werkt God in het verborgene. Hij strijkt het kwaad uit ons gezicht. Hij doet ons kijken in genegenheid. Laat dáár op gedronken worden: Lechajiem! Op het leven! Amen.

Lied: LB 858 'Vernieuw in ons, o God, uw liefde, lentelicht.
Herstel ons naar uw beeld en strijk het kwaad uit ons gezicht.'